

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Марка С.І., – на дисертацію Леха Романа Вікторовича «Профілактика віктимної поведінки особи, як жертви насильницьких злочинів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Оцінка актуальності обраної теми дослідження. Ознайомлення з дисертацією Леха Р.В., авторефератом дисертації, а також з науковими публікаціями здобувача дозволяє позитивно оцінити здійснене дослідження.

В умовах сьогодення, коли Україна переживає глибоку соціальну кризу, що супроводжується криміналізацією всіх сфер життєдіяльності, особливої важливості набувають питання віктимологічної профілактики насильницьких злочинів, яке є складовою частиною всієї попереджувальної діяльності держави і спрямовується саме на виявлення потенційних жертв і проведення з ними відповідної роботи. Адже краще це зробити шляхом недопущення потрапляння особи в небезпеку, максимально зменшити ризик стати жертвою.

За таких умов актуальним є науковий аналіз питань профілактики віктимної поведінки жертви насильницьких злочинів, що пояснюється насамперед великою поширеністю такої поведінки осіб, яка істотно впливає на злочинну поведінку і на злочинність загалом. Безсумнівним є й те, що проблеми запобігання віктимній поведінці можна успішно подолати, використовуючи нові досягнення різних наук, що вивчають людину та умови її життєдіяльності, на основі емпіричних досліджень та правильної теоретичної інтерпретації їхніх результатів.

З урахуванням викладеного треба визнати, що на сьогодні для України досліджувана автором проблема постала особливо гостро та потребує комплексного підходу до її вирішення.

Таким чином, рецензоване дослідження значною мірою заповнює прогалини, які існують у кримінологічній науці щодо розглядуваної проблеми, а тому його треба визнати своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до положень розділу 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015; розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 № 511/2015; Постанови НАН України від 20.12.2013 № 179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 роки» та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4 Політико-правові науки); у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права», протокол № 51/3 від 29.10.2015 (*стор. 19 дисертації*).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується:

- по-перше, структурою дослідження, яка у цілому відповідає меті та завданням дослідження та дозволила, відповідно до наукової спеціальності, послідовно розглянути проблеми, визначені автором (*стор. 21-23 дисертації*);

- по-друге, опрацюванням дисертантом джерельної бази, яка налічує 150 найменувань знауки кримінології, матеріали слідчої і судової практики (150 кримінальних проваджень), пов'язані з темою дослідження (*стор. 21 дисертації*).

- по-третє, обраною методологією дослідження, яка ґрунтується на законах та категоріях матеріалістичної діалектики і теорії пізнання, що сприяє

розумінню предмета дослідження у контексті поєднання потреб науки та практики, а також використанні загальнонаукових та спеціальних методів: системно-структурного, аналізу та синтезу, порівняльно-правового, конкретно-соціологічного, статистичного, документального (*стор. 20 дисертації*).

Сформульована Лехом Р.В. **мета дослідження** полягає у здійсненні комплексного кримінологічного аналізу віктимологічної поведінки особи, як жертви насильницьких злочинів, зокрема у визначенні кола питань, що підлягають правовій регламентації, вивченні сутності механізму впливу віктимності на протиправну поведінку, виборі методів корекції асоціальної поведінки, а також у розробці напрямів оптимізації профілактичної діяльності (*стор. 19 дисертації*).

Аналіз структури дисертаційного дослідження свідчить, що праця логічно пов'язана з визначеними метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та передбачає висвітлення тих питань, які безпосередньо стосуються обраної автором тематики.

Наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими, такими, що мають системний, комплексний характер і містять наукову новизну.

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи новизну одержаних результатів, слід зазначити, що дисертація є окремим цілісним монографічним науковим дослідженням з питань кримінологічного аналізу віктимологічної поведінки особи, як жертви насильницьких злочинів.

Важливе значення для оцінки наукової новизни роботи також мають сформульовані дисертантом положення щодо типології жертв насильницьких злочинів з віктимологічною поведінкою (*стор. 21 дисертації*).

Схвальної оцінки заслуговує спроба дисертанта удосконалити положення (*стор. 21-23 дисертації*) щодо:

- класифікації віктимних ситуацій залежно від варіантів поведінки жертв – від нейтральної до протиправної: ситуації, у яких поведінка жертви мала провокуючий характер; ситуації, в яких поведінка жертв, не будучи провокуючою, об'єктивно створює можливість вчинення злочину; ситуації, в яких поведінка жертв була позитивною або нейтральною;

- видів жертв насильницьких злочинів залежно від їхньої поведінки та якостей, з урахуванням віктимологічних даних: жертви, у діях яких є ознаки складу злочину, що й спричинило вчинення насильницького злочину; жертви, дії яких, не будучи злочинними, сприяли вчиненню злочину, що завдав їм шкоди; 3) жертви внаслідок виконання певної соціальної ролі; особи, які стали жертвами злочину безвідносно до своєї позитивної чи негативної поведінки та якостей;

- причин та умов учинення насильницьких злочинів на віктимологічній основі (зниження рівня життя населення, зростання кількості безробітних, диференціація на бідних і багатих, алкоголізм та наркоманія та інше);

- положення про те, що підвищена віктимізація – це уже стиль поведінки, спосіб життя, коли для «потенційних жертв» від різних насильницьких злочинів характерні постійні конфлікти, причепливість, спотворені міжособистісні взаємини, брутальність, спільне вживання спиртного, наркотиків тощо;

- положення про те, що для ефективної профілактики насильницьких злочинів пріоритетними спеціально-кримінологічними заходами мають бути: удосконалення соціально-економічної політики як засобу вирішення завдань загальної профілактики злочинності; заходи у сфері поліпшення соціальної обстановки; заходи з удосконалення територіальних систем розселення та розвитку соціальної інфраструктури міст; заходи з удосконалення системи правової соціалізації громадян; удосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності органів влади, правоохоронних органів;

- положення про важливість індивідуальної віктимологічної профілактики, яка є важливим компонентом цієї профілактичної діяльності, доповнює останню, орієнтує людей на самостійний вибір адекватної поведінки, щоб запобігти несприятливим наслідкам віктимної поведінки, що загрожує провокуванням насильства й агресії з боку осіб, які мають злочинні наміри.

Дисертаційне дослідження містить також низку інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій і рекомендацій.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня кандидата юридичних наук.

Зміст та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 198 сторінок, з яких основний текст – 164 сторінки, список використаних джерел (150 найменувань) – 13 сторінок, додатки – 5 сторінок..

У вступі дисертаційної роботи визначено актуальність теми, мету, завдання, об'єкт, предмет, новизну та ступінь апробації основних результатів дослідження.

У першому розділі «Насильницькі злочини та віктимна поведінка жертви, як предмет кримінологічного дослідження» серед іншого доведено, що при визначенні віктимності конкретної людини мова має йти не про будь-яку її підвищену здатність ставати жертвою злочину, а лише про таку, яка безпосередньо пов'язана з будь-якими особливостями особистості і поведінки самого постраждалого, а також з його специфічними взаємовідносинами.

За даними вибіркового дослідження встановлено, що двоє з кожних трьох засуджених за зґвалтування скоїли злочин із заздалегідь обдуманним наміром, причому розрив у часі між формуванням наміру та його здійсненням у більшості випадків незначний. Водночас у 51 % випадків злочинці використали

поширення проституції тощо.

Наведено аргументи, що віктимізація у різних категорій жертв насильницьких злочинів виявляється по-різному, але вона завжди пов'язана із жертвою, її властивостями й умовами формування.

У третьому розділі рецензованої праці «Заходи віктимологічної профілактики насильницьких злочинів», розглянуто питання загальносоціальної, спеціально-кримінологічної та індивідуальної віктимологічної профілактики насильницьких злочинів.

Автором характеризуються підхід, щодо підвищення дієвості використання чинного кримінального законодавства, що в свою чергу призводить до успіху усієї попереджувальної діяльності у сфері насильства. Наголошується на невідворотності справедливого покарання для осіб, які вчинили насильницькі злочини, адже латентність у подібних випадках не тільки призводить до вчинення повторних злочинів, але сприяє формуванню у винного переконаності у своїй безкарності.

Цілком переконливою видається систематизація дисертантом напрямів спеціально-кримінологічної віктимологічної профілактики насильницьких злочинів а саме: послідовна й наполеглива боротьба з пияцтвом та наркоманією на основі постановки чітких і реальних цілей, належної комплексності й координації; своєчасність і достатність реагування на злочини, які вчиняються на ґрунті сімейних та інших побутових конфліктів і можуть перерости у злочини; забезпечення ефективної охорони громадського порядку на вулицях та в інших громадських місцях; припинення криміногенних впливів на неповнолітніх та професійних злочинців; поліпшення якості профілактичної роботи в маргінальному середовищі; активізація діяльності з ліквідації організованих злочинних груп; своєчасність профілактичного впливу на осіб з підвищеним ступенем віктимності; активізація боротьби з фактами незаконного виготовлення, збуту, зберігання та носіння холодної й вогнепальної зброї, з її

розкраданнями; забезпечення справедливої відповідальності за насильницькі злочини на основі її диференціації та індивідуалізації.

Наукова і практична цінність дисертації полягає у тому, що сформульовані у дослідженні теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній діяльності – для розробки теоретичних питань щодо вивчення проблем боротьби з насильницькими злочинами; правотворчій діяльності – для подальшого вдосконалення кримінологічних досліджень у сфері запобігання злочинності; практичній діяльності – для оптимізації діяльності працівників органів Національної поліції та інших правоохоронних органів із запобігання злочинності; навчальному процесі – під час підготовки відповідних розділів підручників з кримінології, а також навчальних посібників зі спецкурсів.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях. На позитивне сприйняття дисертаційного дослідження впливає належний рівень апробації отриманих автором результатів. Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в результаті проведеного дослідження, мають теоретичне та практичне значення й достатньо повно викладені в опублікованих наукових працях. Основні результати дослідження викладено в дев'яти публікаціях: у п'яти статтях (із них чотири – у фахових наукових виданнях України та одна – у періодичному виданні іншої держави) та чотирьох тезах виступів на науково-практичних заходах.

Автореферат дисертаційного дослідження відповідає змісту дисертації та повного мірою відображає основні положення і результати дослідження.

Текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загалом, позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу, необхідно акцентувати увагу на деякі її положення, які потребують врахування, уточнення або можуть стати предметом дискусії під час її

обговорення. Зокрема:

1. Дискусійним, на нашу думку, є вживання автором протягом усієї роботи поняття «запобігання» і «профілактика» при їхньому різному етимологічному значенні. Це говорить про відсутність у дисертанта єдності у формулюванні єдиної термінології. А тому, бажано під час публічного захисту дисертанту навести аргументи щодо використання ним в тексті дисертації вищевказаних термінів.

2. Автору дисертаційної роботи вдалося широко розкрити загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи віктимологічної профілактики насильницьких злочинів. Однак, як ми вже зазначали, відсутність глибоко віктимологічного дослідження знижує практичне значення кримінологічних заходів запобігання таким видам злочинів. Крім того, на основі дисертаційного дослідження автору варто було розробити методичні рекомендації для правоохоронних органів, соціальних служб тощо, а також, наприклад, розробити листівку інформативного характеру для дітей, їх батьків та інших дорослих, як не стати жертвою насильницького злочину. Дисертант звертає увагу, на це у своїй роботі, однак жодних спроб, щоб втілити у життя свої ідеї, не вживає.

3. Серед позитивних аспектів слід відмітити різносторонність бачення дисертанта на проблему вчинення профілактики віктимної поведінки особи, як жертви насильницьких злочинів, що віднайшло своє відображення у низці ідей у створенні та діяльності органів щодо боротьби з такими злочинами. Зокрема, створення ефективної системи державних органів, що забезпечують кримінологічну експертизу, моніторинг та наукове опрацювання проблем, пов'язаних з процесами розвитку насильницької злочинності та проблемами її профілактики. Однак автор не розкриває механізм їх діяльності, юрисдикції, фінансування тощо.

4. Деякі з запропонованих автором положень наукової новизни потребують більш чіткого формулювання, оскільки у нинішньому виді не дають

можливості повною мірою оцінити особистий внесок автора у розроблення задекларованих у них положень. Такими, наприклад, можна вважати п. 4, 5 підрозділу «удосконалено».

5. При дослідженні криміногенних детермінант вчинення насильницьких злочинів на віктимологічній основі (підрозділ 2.1) автор проводить характеристику кожної причини. Прикрасило б роботу, якщо б автор зазначені в роботі причини вчинення насильницьких злочинів на віктимологічній основі, розділив по критеріям: соціально-економічні, соціально-політичні, соціально-правові, соціокультурні чинники.

Однак, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної Лехом Р.В. науково-дослідницької роботи, мають дискусійний характер, а здійснений автором науковий пошук заслуговує на підтримку.

Висновок: рецензоване дисертаційне дослідження є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково обґрунтовані результати у сфері правової науки, що у сукупності вирішують важливе науково-прикладне завдання з аналізу стану і динаміки віктимологічних особливостей, а також розробки основних напрямів і шляхів удосконалення діяльності, спрямованої на профілактику віктимологічної поведінки жертви насильницьких злочинів. У підсумку виконаної роботи отримано науково-теоретичні результати, які мають значення не лише для кримінологічної науки, а й для діяльності суб'єктів профілактики насильницьких злочинів.

Зміст дисертації Леха Романа Вікторовича «Профілактика віктимної поведінки особи, як жертви насильницьких злочинів» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня кандидата юридичних наук передбаченим пунктом 9, 10, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій й іншим керівним документам

Міністерства освіти і науки України, а також Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор - Лех Роман Вікторович, за результатами успішного захисту, - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції**

Львівського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Сергій МАРКО

Підпис засвідчую:

**учений секретар секретаріату Вченої ради
Львівського державного університету внутрішніх справ**
кандидат юридичних наук, доцент

Назар РУДИЙ

